

Europa-kommissionen: legitimitet og effektivitet

Professor Finn Laursen, European Institute of Public Administration, Maastricht (Fra 1. marts 1995 leder af Thorkil Kristensen Institut ved Sydjysk Universitetscenter, Esbjerg)

1. Indledning

Det siges ofte, at EUs institutioner er *sui generis*. De er mere end normale interstatslige organisationer, men mindre end egentlige statslige organisationer. Specielt har Europa-kommissionen mere magt end f.eks. FNs sekretariat, men mindre magt end en national regering. Dette påvirker naturligvis både institutionens legitimitet og effektivitet.

Legitimitet kan have forskellige kilder. Under den parlamentariske regeringsform bygger nationale regerings legitimitet på, at de støttes af et flertal i et folkevalgt parlament (eller i hvert fald ikke har et sådant flertal imod sig). Under den præsidentielle styreform bygger præsidentens legitimitet på at være valgt direkte af folket. Sammenlignes Kommissionens position med de to førnævnte styreformer, må Kommissionens legitimitet siges at være indirekte, idet den udpeges af regeringerne. Siden Maastricht-Traktaten skal den endvidere godkendes af Europa-Parlamentet, så et skridt i retning af den parlamentariske regeringsform er herved taget. Kommissionen har dog fortsat medlemmer fra alle medlemsstater og fra flere politiske partier. I den forbindelse kan den måske minde mere om regeringen i Schweiz, der normalt har repræsentanter fra de forskellige sproggrupper og religioner samt alle større politiske partier.

Legitimiteten er samtidig forbundet med effektiviteten. Hvis Kommissionen effektivt udfører de funktioner, der er den tillagt, må man forvente, at dette øger dens legitimitet. Da der kan være uenighed om Kommissionens funktioner kompliceres forholdet dog betydeligt. Minimalistiske medlemsstater som Storbritannien og Danmark ønsker ikke en for stærk Kommissionen. Vi har alle hørt historier om krumme agurker m.m., og pressen elsker sådanne historier.

2. Den oprindelige filosofi

For de, der var med til at grundlægge de Europæiske Fællesskaber (EF), var spørgsmålet om effektivitet det afgørende. Man ønskede fælles institutioner med henblik på effektivt at løse fælles problemer. Dette var specielt afgørende for Jean Monnet og Robert Schuman, da Kul- og Stålfællesskabet blev foreslået og forhandlet i 1950-51. I Schuman-deklarationen havde den franske udenrigsminister fremsat ønsket om oprettelse af »en ny høj myndighed, hvis beslutninger vil være bindende for Frankrig, Tyskland og de andre lande, som måtte tilslutte sig«. En sådan myndighed blev set som »første konkrete fundament for en europæisk føderation, som er så uundværlig for opretholdelse af freden«. Denne myndighed ville blive »sammensat af uafhængige personligheder« (citeret fra Patijn, 1970: 47-53; egen oversættelse).

Hjernen bag Schuman-planen var Jean Monnet, der var nået frem til den konklusion, at interstatsligt samarbejde var for svagt til at løse Europas problemer. Schuman-planen blev hurtigt accepteret af den vesttyske kansler Konrad Adenauer. Italien og Benelux-landene accepterede ideen med en vis tøven. Englænderne derimod var imod tanken om at oprette en »myndighed med visse supreme magtbeføjelser« (Monnet, 1978: 298-317).

De institutionelle detaljer blev udarbejdet på en regeringskonference, der begyndte i Paris i juni 1950. »Vi er her,« fortalte Monnet regeringsrepræsentanterne, »for at udføre et fælles arbejde – ikke for at forhandle for vores egen nationale fordel, men for at søge alles fordel«. Monnet, og Walter Hallstein, der forhandlede for Forbundsrepublikken Tyskland, insisterede på den høje myndigheds uafhængighed. De øvrige lande, heriblandt især Holland, søgte forskellige kontrolmuligheder og sikkerhedsklausuler. Det var Dirk Spierenburg, den hollandske forhandler, der foreslog et ministerråd, hvor visse beslutninger skulle kunne tages ved flertalsafgørelser. Derved ville regeringerne stadig spille en vis rolle. Lidt tøvende accepterede Monnet ideen, og man tilføjede yderligere en domstol samt et rådgivende udvalg af repræsentanter for interesseorganisationer samt en forsamling af parlamentarikere, det senere Europe-Parlament (Ibid., 327-328). Det var således gennem politiske forhandlinger, at Kul- og Stålfællesskabet fik et system af institutioner, med den høje myndighed som et stærk udøvende organ, dog underkastet en vis kontrol. Dette system bekræftedes i Paris-traktaten, der trådte i kraft i 1952.

3. Rom-traktaten

Rom-traktaten, der oprettede det Europæiske Økonomiske Fællesskab (EØF), etablerede den nuværende Europa-Kommission, der i 1967 blev fusioneret med Kul- og Stålfællesskabets Høje Myndighed og den Kommis-

sion, som Atomenergifællesskabet havde fået ved oprettelsen på samme tidspunkt som EØF. Kommissionen blev således fælles udøvende organ for de tre Europæiske Fællesskaber fra 1967.

Rom-traktatens Kommission var imidlertid mindre overnational end den Høje Myndighed. Ordet »overnational« fandtes i Paris-traktatens beskrivelse af den Høje Myndighed, men blev ikke anvendt i Rom-traktaten. Dette skyldes delvist, at Rom-traktaten er en rammetraktat, der beskriver en række mål, som gradvist skal nås over en given årrække. Paris-traktaten derimod er en lov-traktat, og som sådan langt mere specifik med hensyn til målene (Lasok and Bridge, 1987: 188). Ovenstående skal ses i lyset af det mislykkede forsøg på at skabe et Europæisk Forsvarsfællesskab i begyndelsen af 1950'erne som påvirkede det politiske klima, da Rom-traktaten blev forhandlet.

Rom-traktaten opregner i artikel 155 Kommissionens funktioner på følgende måde:

For at sikre fællesmarkedets funktion og udvikling skal Kommissionen:

- drage omsorg for gennemførelsen af de i denne Traktat indeholdte bestemmelser og af de bestemmelser, som med hjemmel i denne træffes af institutionerne,
- rette henstillinger og afgive udtalelser om de i denne Traktat omhandlede forhold, hvis Traktaten udtrykkeligt fastsætter dette, eller hvis Kommissionen skønner det nødvendigt,
- have beføjelse til selvstændigt at træffe beslutninger og til at medvirke ved tilblivelsen af Rådets og Forsamlingens retsakter på de i denne Traktat fastsatte betingelser,
- udøve de beføjelser, som Rådet tildeler den med henblik på gennemførelse af de

af dette udfærdigede forskrifter (Markedssekretariatet, 1972: 79).

Det er klart fra denne generelle beskrivelse, at man må konsultere hele traktaten (eller snarere traktaterne) for at få et fuldt overblik over Kommissionens funktioner. Derudover må man konsultere den EF-lovgivning, der bemyndiger Kommissionen til at implementere en sådan lovgivning og foretage afgørelser på bestemte områder.

En vigtig funktion for Kommissionen er initiativretten. Adskillige artikler i traktaterne indeholder procedurer, hvorefter Rådet vedtager lovgivning på forslag af Kommissionen – ofte efter at have hørt Europa-Parlamentet og i visse tilfælde det Økonomiske og Sociale Udvalg. Denne eksklusive initiativret er et centralt element i den såkaldte fællesskabsmetode. Ifølge Emile Noël, Kommissionens første, mangeårige generalsekretær, er det Kommissionens opgave at udtrykke Fællesskabets fællesinteresse. Kommissionens uafhængighed af regeringerne er derfor garanteret i traktaten. Kun Europa-Parlamentet kan gennem et mistillidsvotum tvinge en Kommission til at træde tilbage. Ifølge Noël er der her tale om et konstitutionelt system, hvor der er en vis magtdeling. Kommissionen har initiativret. Rådet er det egentlige lovgivende organ (Noël, 1975). Eller har været det, indtil Maastricht-traktaten indførte en vis medbestemmelsesret for Parlamentet på visse områder (art. 198b).

Kommissionens første præsident Walter Hallstein beskrev Kommissionens rolle som trefoldig:

For det første har den opgaven at udarbejde forslag, der skal beslattes af Ministerrådet; ...

For det andet har den opgaven at overvåge iværksættelsen af traktaten og drage med-

lemsregeringer og virksomheder, der ikke respekterer den, til ansvar; ...

For det tredje er det [Kommissionens] rolle at hjælpe med at frembringe enighed i Ministerrådet ved at anvende sit overordnede synspunkt, sin dygtighed og overbevisningskraft til at sikre akcept af forholdsregler, der er i hele Fællesskabets interesse, selv om de måske midlertidigt ofrer rene nationale interesser (Hallstein, 1962: 21, egen oversættelse).

Sammenfattende siger Hallstein, at Kommissionen skal være motor, vogter og mægler. Hallstein fremhæver specielt mæglerrollen. Kommissionen skal hjælpe med at forene modstridende nationale synspunkter. Hallstein nævner i denne forbindelse også muligheden for flertalsafgørelser i Rådet, Europa-Parlamentets »demokratiske overvågning« og Domstolens forpligtende afgørelser som dele af den metode, der anvendes i fællesskaberne (Ibid., 23-29).

Pladsen her tillader ikke en detaljeret analyse af Kommissionens funktioner. Hvis man fremhæver rollerne som motor, vogter og mægler, så må effektivitetsspørgsmålet naturligvis relateres hertil. Mange af de, der har studeret Kommissionens arbejde vil sikkert sige at Hallstein-Kommissionen i de første år og Delors-Kommissionen i de senere år har spillet disse roller med en vis effektivitet. Begge er dog også blevet kritiseret herfor af visse medlemslande. De Gaulle's Frankrig stækkede Hallstein-Kommissionens vinger og Margaret Thatchers Storbritannien prøvede at begrænse Delors-Kommissionens magt. Hvis de dominerende nationale opfattelser er, at Kommissionen består af embedsmænd, der loyalt skal gøre, hvad nationale politikere siger, så er det klart at dette begrænser Kommissionens muligheder for at være motor, vogter og mægler. Fællesskabets ophavsmænd mente dog, at en effektiv Kommission er

nødvendig, hvis løsninger, der blot bygger på mindste fællesnævner, skal undgås. Heri ligger Kommissionens dilemma. Som udnævnelsen af Delors afløser Jacques Santer viste, er det i sidste instans altid regeringerne, der afgør hvilken Kommission man vil have, eller rettere de mest minimalistiske regeringer, der eventuelt afgør det.

4. Reformforslag

EF-institutionernes respektive roller og beføjelser har siden den europæiske integrations begyndelse været et stående debattemne. Konflikten i midten af 1960'erne mellem De Gaulle og Kommissionen samt de fem øvrige medlemslande var i stor udstrækning en konflikt om EFs institutionelle kapacitet, herunder Kommissionens effektivitet. Mens Frankrig insisterede på det interstatslige fremhævede Kommissionen og de fem fællesskabsmetoden, som den fandtes beskrevet i traktaterne. Udover Luxembourg-kompromisset i januar 1966, der fik Frankrig tilbage til Rådet, og som i realiteten medførte, at enstemmighedsafgørelser forblev normal praksis i EF i de følgende ca. 20 år, fik vi i 1967 en ny Kommission fælles for de tre fællesskaber med Jean Rey som formand. Jean Rey-Kommissionen og de følgende Kommissærer frem til den første Delors-Kommission i 1985 spillede en temmelig tilbagetrukket rolle. Det kan hævdes, at den reducerede institutionelle kapacitet, der fulgte af konflikten med De Gaulle, var en medvirkende årsag til euro-sclerose og euro-pessimisme i begyndelsen af 1980'erne (Laursen, 1990).

Efter den første udvidelse af EF i 1973, med Storbritannien, Irland og Danmark, fulgte en diskussion vedrørende eventuelle institutionelle forbedringer. Det mest konkrete resultat af overvejelserne var den såkaldte Tindemans-rapport, der blev bestilt af Paris-topmødet i december 1974, og som blev fremlagt i december 1975. Rapportens del om styrkelse af institutionerne var baseret på fire kriteri-

er: autoritet, effektivitet, legitimitet og sammenhæng. Det blev bl.a. foreslået, at præsidenten for Kommissionen skulle udnævnes af topmødet, også kaldet det Europæiske Råd. Præsidenten skulle herefter fremsætte en udtalelse for Europa-Parlamentet og udnævnelsen skulle sluttelig bekræftes ved en afstemning. Udpegelsen af præsidentens kollegaer skulle ske gennem konsultation med Rådet (Tindemans, 1976: 31).

Tindemans-rapportens diskussion af Kommissionen var helt afgørende præget af effektivitetsovervejelser. Begrebet »demokratisk legitimitet« blev kun eksplicit anvendt i forbindelse med Europa-Parlamentet. Men forslaget om at bekræfte Kommissionspræsidentens udnævnelse ved en afstemning i Parlamentet ville styrke Kommissionens legitimitet, såfremt Parlamentet selv ansås for at være legitim. Forslaget om at vælge Europa-Parlamentet direkte må ses i denne sammenhæng.

I 1979 fulgte to andre reformforslag. Spierenburg-rapporten beskæftigede sig med Kommissionens fundamentale rolle og effektivitet. De vigtigste forslag gik ud på at begrænse antallet af kommissærer. Præsidentens rolle skulle styrkes og antallet af administrative enheder skulle reduceres (Spierenburg, 1979).

De tre vise mænd, Barend Biesheuvel, Edmund Dell og Robert Marjolin, omtalte Kommissionens faldende myndighed i deres rapport, der fulgte senere samme år. De sporede en tendens til fragmentering samt manglende central kontrol, og hævdede endvidere at arbejdsbyrden var blevet for stor (EF, 1979). De bebrejdede delvis regeringernes nationalistiske holdninger for problemerne, men den interne organisation af Kommissionen kunne også forbedres. Deres vigtigste forslag var i overensstemmelse med Spierenburg-rapporten.

I midten af 1980'erne fik reformdiskussionen mere politisk slagkraft. Det mest radikale

forslag kom fra det Europa-Parlament, der for første gang var blevet direkte valgt i 1979. Under Altiero Spinellis lederskab udarbejdede parlamentet et traktatudkast, der blev vedtaget af parlamentet i februar 1984. Det kan overordnet siges, at forslaget ville tage EF i en føderal retning. Specielt vedrørende Kommissionens udnævnelse og rolle kunne udkastet dog minde om forslagene i Tindemans-rapporten. I begyndelsen af hver parlamentsperiode skulle det Europæiske Råd udnævne en præsident for Kommissionen. Denne skulle så sammensætte Kommissionen efter konsultation af det Europæiske Råd. Kommissionen skulle herefter fremsætte sit program for Parlamentet. Kommissionen skulle tiltræde embedet efter Parlamentets investitur. Kommissionen skulle herefter være ansvarlig over for Parlamentet (Europa-Parlamentet, 1984).

Regeringsrepræsentanter udarbejdede et mindre radikalt forslag i Dooge-rapporten, hvor visse regeringer, heriblandt især Storbritannien, Grækenland og Danmark dog ikke støttede samtlige forslag. Rapporten udtalte ønsket om »effektive og demokratiske institutioner« (EF, 1985: 9). Kommissionens magtbeføjelser skulle øges og dens autonomi bekræftes. Den foreslåede udnævnelses-procedure mindede om den procedure, som Parlamentets udkast havde fremlagt. Det Europæiske Råd skulle udpege præsidenten. De øvrige medlemmer skulle derefter udnævnes ved fælles aftale mellem regeringerne på basis af forslag fra den designerede præsident. Der skulle ikke være mere end ét medlem pr. medlemsstat. Der skulle også finde en investitur-afstemning sted i Parlamentet.

5. Den Europæiske Fællesakt og Maastricht-traktaten

Efter fusionstraktaten af 1965 var den Europæiske Fællesakt af 1986 den første større reform af EFs traktater. Indholdsmæssigt var planen om gennemførelsen af det indre marked den væsentligste. Men dette blev kædet

sammen med institutionelle ændringer, hvor det vigtigste var en generel regel, med visse undtagelser, om at anvende kvalificeret flertal ved afstemninger i Rådet om den lovgivning, der ansås som nødvendig for at kunne realisere det indre marked. Samtidigt blev Europa-Parlamentet styrket gennem samarbejds-proceduren. Kommissionens rolle ændredes ikke, bortset fra en ekstra bestemmelse, der tilføjede en bestemmelse til EØF traktatens art. 145, som styrkede Rådets muligheder for at delegere regelskabende beføjelser til Kommissionen (EF, 1986).

Maastricht-traktaten berørte Kommissionen mere end Fællesakten, dels gennem den nye medbestemmelsesprocedure (art. 198b), og dels ved at give Kommissionen en ikke-eksklusiv initiativret i anden og tredje søjle, dvs. inden for den fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik samt samarbejdet om retlige og indre anliggender.

Medbestemmelsesproceduren introducerer muligheden for en tredje behandling af lovforslag i Parlamentet (ud over den anden behandling, som blev indført med Enhedsakten). Hvis der ikke er enighed mellem Rådet og Parlamentet efter anden behandling, kan et forligsudvalg nedsættes med henblik på at opnå enighed. I følge art. 189b(4) deltager Kommissionen i forligsudvalgets arbejde og skal tage alle nødvendige initiativer med henblik på at finde enighed mellem Parlamentet og Rådet (EF, 1992). Kommissionen vil dog ikke have den traditionelle eksklusive initiativret på dette tidspunkt. Under forhandlingerne af Maastricht-traktaten udtrykte Kommissionen bekymring over sin rolle under medbestemmelsesproceduren, og opnåede derved visse ændringer heri (Wester, 1992). Kommissionen følte imidlertid fortsat, at den mistede magt i forbindelse med den styrkelse af Parlamentet, der fandt sted.

På den anden side vandt Kommissionen nogen magt inden for anden og tredje søjle, men der er som sagt her tale om en initiativret, der deles med medlemslandene.

Endelig indførte Maastricht-traktaten en udnævnelsesprocedure, der minder om de forslag der var blevet fremsat i forskellige reformforslag de foregående år. Art. 158(2) bestemmer nu at:

Medlemsstaternes regeringer indstiller efter fælles overenskomst og efter høring af Europa-Parlamentet den person, som de foreslår udnævnt til formand for Kommissionen.

Medlemsstaternes regeringer indstiller i samråd med den indstillede formand de øvrige personer, som de foreslår udnævnt til medlemmer af Kommissionen.

Kommissionens indstillede formand og de øvrige indstillede medlemmer af Kommissionen skal som kollegium godkendes ved en afstemning i Europa-Parlamentet. Efter Europa-Parlamentets godkendelse udnævner medlemsstaternes regeringer efter fælles overenskomst Kommissionens formand og øvrige medlemmer (EF, 1992: 66-67).

Den ny Santer-kommission, der forventes at tiltræde i januar 1995, udnævnes efter denne procedure. Parlamentet har tilkendegivet, at det fuldt ud vil udnytte dets nye beføjelser til at høre de nye medlemmer før den endelige afstemning i januar 1995. Hvorvidt dette vil give den nye Kommission større legitimitet må tiden dog vise.

6. Nogle teoretiske overvejelser

Den klassiske integrationsteori tilskrev Kommissionen en vigtig rolle, på linje med den EFs fædre tillagde den. Ernst Haas fremhævede specielt den rolle, som den Høje Myndig-

hed spiller under forhandlinger, bl.a. ved at fremlægge sagens kendsgerninger (Haas, 1958: 524). Lindberg lagde større vægt på, at Kommissionen repræsenterer den fælles interesse (Lindberg, 1963: 284). Efter konflikten med De Gaulle fremhævede Lindberg og Scheingold Kommissionens mulighed for at udøve overnationalt lederskab. Som leder kan Kommissionen bidrage med at identificere problemer, frembringe information, artikulere mål, opbygge støtte og legitimitet for systemet samt frembringe enighed ved at organisere forhandlinger og udveksle indrømmelser (Lindberg and Scheingold, 1970: 128).

Efter den svækkelse, som konflikten med De Gaulle medførte blev det hævdet af bl.a. David Coombes, at der er indbygget en konflikt mellem Kommissionens forskellige roller. På den ene side har Kommissionen normative, politiske funktioner, inkl. initiativ og rollen som traktatens vogter. På den anden side har den administrative funktioner og funktioner som mægler. Efterhånden som Kommissionen blev mere bureaukratiseret blev det vanskeligere at udføre de normative, politiske funktioner (Coombes, 1970).

Den normative rolle, som EFs fædre tilskrev Kommissionen, kan også forsvares ud fra en spilteoretisk synsvinkel. Kommissionen kan ses som en politisk entreprenør, der hjælper med at løse Prisoners' Dilemma (PD) problemer (Laursen, 1991: 523-24). Det centrale i PD-situationer er fristelsen til at snyde og springe fra aftaler. Hvis alle snyder lidt bliver resultatet suboptimalt. Hvis alle lande f.eks. beskytter deres virksomheder mod udefra kommende konkurrence bliver vi alle fattigere. Den Europæiske Fællesakt, inklusive 1992 programmet, kan ses som et forsøg på at løse et sådant PD-problem inden for EF.

Hvis man anskuer problemet på denne måde kan man hævde, at Kommissionen spiller en strategisk rolle, og at denne rolle vil blive endnu vigtigere efterhånden som EU udvises

og får flere og flere medlemmer. Dette hænger også sammen med teorier om kollektiv handel (Laursen, 1994). Det er dog ikke den måde visse minimalistiske regeringer ser sagen på.

7. Delors-Kommissionen

Siden 1985 har Delors-Kommissionen spillet en vigtig rolle i den europæiske integrationsprocess (Dinan, 1994: 203-205; Grant, 1994). Kommissionen var med til at give processen ny fremdrift, bl.a. ved udarbejdelse af Hvidbogen om det indre marked og ved at bidrage aktivt til forhandlingerne, der resulterede i den Europæiske Fællesakt. Dernæst bidrog Kommissionen med at få gennemført en vigtig reform af budgettet i 1988, der bl.a. gav mere substans til begrebet »økonomisk og social samhørighed«. Herefter ledede Delors selv komiteen, der udarbejdede udkastet til en Økonomisk og Monetær Union (ØMU). Kommissionens lederskab spillede en markant rolle i denne udvikling helt frem til Maastricht-forhandlingerne, hvor Kommissionen måske overspillede sin rolle, og derved fik mindre indflydelse end tidligere (Laursen and Vanhoonacker, 1992). Samtidig måtte Kommissionen se sig kritiseret for ting den egentlig ikke havde ansvaret for.

I *Eurobarometer*-undersøgelserne indgår spørgsmål om det billede, som folk har af Kommissionen. Svarene synes at korrelere med den generelle opfattelse af, om tingene går godt i EU eller ej. Af de, der for nylig havde hørt om Kommissionen, svarede mere end 50% at de havde et positivt indtryk af Kommissionen i årene 1989-91. I 1993 var tallet faldet til ca. 35%. Hvis disse svar kan tages som et mål for legitimitet, er legitimitetsspørgsmålet tydeligvis mere end et institutionelt spørgsmål. Det ser ud som om de problemer, der opstod i forbindelse med Maastricht-traktatens ratificering også påvirkede Kommissionens image (*Eurobarometer*, flere numre).

8. Afsluttende bemærkninger

Den ny Santer-Kommission, som tiltræder 1. januar 1995, står overfor at skulle bidrage til integrering af Østrig, Finland og Sverige, der nu med succes har forhandlet EU-medlemskab samt opnået den fornødne tilslutning ved folkeafstemningerne. Kommissionen skal dernæst være med til at forberede den næste regeringskonference i 1996, hvor bl.a. spørgsmålet om forberedelse af en udvidelse med østeuropæiske stater vil trænge sig på. Hvilken institutionel kapacitet vil det kræve at indlemme 8-12 nye medlemmer gennem de næste årtier? Den måde, hvorpå dette spørgsmål besvares, vil blive afgørende for den europæiske integrations fremtid. Ønsker vi en bred og stærk EU eller en bred og svag EU? Hvis vi kan tro på EFs fædre – og de normative overvejelser, der følger ud fra visse spilteoretiske teorier og teorier om kollektiv handel – vil Kommissionen fortsat have en vigtig rolle at spille.

Litteratur

- Coombes, David (1970): *Politics and Bureaucracy in the European Community: A Portrait of the Commission of the E.E.C.*. London: George Allen and Unwin Ltd.
- Dinan, Desmond (1994): *Ever Closer Union? An Introduction to the European Community*. London: Macmillan.
- Edwards, Geoffrey and David Spence (eds.) (1994): *The European Commission*. Harlow, Essex: Longman.
- EF (1979): »Report on European Institutions. Presented by the Committee of Three to the European Council (October 1979).« Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. [De tre vise mænds rapport].
- EF (1985): »Report of the ad hoc Committee on Institutional Questions to the European Council.« Europe Documents, Nos. 1349/1350 (21 March). [Dooge rapporten].
- EF (1986): »Single European Act.« Bulletin of the European Communities, Supplement 2.

- EF (1989): Committee for the Study of Economic and Monetary Union, Report on Economic and Monetary Union in the European Community. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- EF (1992): Traktat om Den europæiske Union. Luxembourg: Kontoret for De Europæiske Fællesskabers Officielle Publikationer.
- Eurobarometer (flere numre)
- Europa-Parlamentet (1984): Draft Treaty establishing the European Union. Luxembourg: Directorate-General for Information and Public Relations, February.
- Grant, Charles (1994): *Delors: Inside the House that Jacques Built*. London: Nicholas Brealey Publishing.
- Hallstein, Walter (1972): *Europe in the Making*. London: George Allen & Unwin Ltd.
- Haas, Ernst B. (1958): *The Uniting of Europe: Political, Social, and Economic Forces 1950-1957*. Stanford: Stanford University Press.
- Lasok, D. and J.W. Bridge (1987): *Law and Institutions of the European Communities*. Fourth edition. London: Butterworths.
- Laursen, Finn (1990), »Explaining the EC's New Momentum,« in Finn Laursen (ed.), *EFTA and the EC: Implications of 1992*. Maastricht: European Institute of Public Administration, pp. 33-52.
- Laursen, Finn (1991): »Comparative regional economic integration: the European and other processes,« *International Review of Administrative Sciences*, Vol. 57 (December), pp. 515-526.
- Laursen, Finn (1994): »The Not-So-Permissive Consensus: Thoughts on the Maastricht Treaty and the Future of European Integration,« in Finn Laursen and Sophie Vanhoonacker (eds.), *The Ratification of the Maastricht Treaty: Issues, Debates and Future Implications*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers, pp. 295-317.
- Laursen, Finn and Sophie Vanhoonacker (eds.) (1992): *The Intergovernmental Conference on Political Union: Institutional Reforms, New Policies and Institutional Identity of the European Community*. Maastricht: European Institute of Public Administration.
- Lindberg, Leon N. (1963): *The Political Dynamics of European Economic Integration*. Stanford: Stanford University Press.
- Lindberg, Leon N. and Stuart A. Scheingold (1970), *Europe's Would-Be Polity: Patterns of Change in the European Community*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, Inc.
- Ludlow, Peter (1991): »The European Commission.« in Robert O. Keohane and Stanley Hoffmann (eds.), *The New European Community: Decisionmaking and Institutional Change*. Boulder, CO: Westview Press.
- Markedssekretariatet (1972): *Traktat om oprettelse af Det Europæiske Økonomiske Fællesskab*. København: Udenrigsministeriet.
- Monnet, Jean (1978), *Memoirs*. Garden City, NY: Doubleday & Company, Inc.
- Nedergaard, Peter (1994): *Organisering af Den europæiske Union – Bureaukrater i beslutningsprocessen: EU-forvaltningens effektivitet og legitimitet*. København: Handelshøjskolens Forlag.
- Noël, Emile (1975): »The Commission's power of initiative,« *Common Market Law Review*, Vol. 12, pp. 123-135.
- Patijn, S. (ed.) (1970): *Landmarks in European Unity*. Leyden: A.W. Sijthoff.
- Spierenburg, Dirk (1979): »Proposal for Reform of the Commission of the European Communities and its Services. Report made at the request of the Commission by an Independent Review Body under the chairmanship of Mr Dirk Spierenburg,« Brussels, 24 September.
- Tindemans, Leo (1976): »European Union: Report by Mr Leo Tindemans, Prime Minister of Belgium, to the European Council,« *Bulletin of the European Communities*, Supplement 1.
- Wester, Robert (1992): »The European Commission and European Political Union,« in Finn Laursen and Sophie Vanhoonacker (eds.), *The Intergovernmental Conference on Political Union*. Maastricht: European Institute of Public Administration, pp. 205-214.